

Az óvóképzés tartalmi változásai

(Tantervelemzés)

MIHÁLY ISTVÁNNÉ – PESTINÉ DARIDA IDA –
SZAKÁCS MIHÁLYNÉ

A pedagógusképzés történelmi múltját vizsgáló kutatások azon értékek feltárását célozzák, melyek beépíthetők a mai képzési tevékenységekbe. Főiskolánkon folyó vizsgálódások a hazai pedagógusképzési hagyományok megismerése, a múlt és a jelen törekvéseinek összevetése, az azonosság, az egytőről fakadás bizonyításának szándékával segíthetik a pedagógusképzés ügyét. Ma, a felsőoktatás új rendszerének kiépítése, s abban a pedagógusképzés helyének, státuszának keresése komoly feladat elé állítja a kutatókat, a pedagógusokat képező intézményeket. Külföldi mintákat, modelleket tanulmányozva, követve lehetőségek, távlatok rajzolódnak ki előttünk, s az igény, hogy minőségi változást kell megvalósítani – a pedagógusképzésnek meg kell újulnia.

Elsősorban szerkezeti, strukturális változásokra koncentrálunk, a felsőoktatási rendszerbe történő beilleszkedés érdekében. Nem téveszthetjük azonban szem elől a tartalmi változások szükségességét a pedagógusképzés minőségi elemzésével, a korszerűséget segítő kutató, feltáró munka eredményeinek figyelembevételével.

Témánk kifejtése során a szerkezeti, tartalmi – elsősorban tantervi elemzésekre vállalkoztunk, keresve a magyar pedagógusképzésben mindazt, ami nemzeti sajátosságainkból fakadóan leginkább segítheti a kontinuitást, a megőrizve változtatást.

Az óvónői-, később óvodapedagógus-képzés tartalmának vizsgálatában a következő szempontokat követtük:

1. a képzés szerkezeti változásai;
2. a pályaalkalmassági vizsgálatok, követelmények és módszerek változásai;
3. tantervek – tantervi tartalmak alakulása – szakkollégiumok.

A 100 éves állami óvóképzők első képzési dokumentumait elemezve, majd az ezt követő közép-, felső és főiskolai szintű óvóképzők tanterveit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a beiskolázás, később a felvétel alapvető követelménye volt az alkalmasság, a megfelelés.

„Folyamodhatnak, kik ép, egészséges testalkattal, jó zenei hallással és jó hanggal bírnak, látó és beszélő szerveik hibátlanok és a felső népiskola II., a polgári vagy felsőbb leányiskola IV. osztályát legalább jó sikerrel végezték el.” (A magyar királyi Hódmezővásárhelyi Állami Óvónőképző Intézet értesítője. Szerk. Szerényi Anna. Levéltár 4739/1982.)

Az alkalmassági követelmények a mai napig a fenti kritériumokat fogalmazzák meg. Az 1959-es évtől ez kibővül a pedagógiai alkalmassági vizsgálattal. A módszerek széles skálájával találkozhatunk e vonatkozásban: gyermekek közötti megnyilvánulások; 10 perc játszó gyermekekkel; szituáció-elemzések képről, pedagógiai helyzetek elemzése videofelvételekről, mesemondás stb.

Több értékelésről fogalmazódtak meg tanulmányok, publikációk. Általános vélemény, hogy beszélgetések, szituáció elemzések, kommunikációs gyakorlatok együtt biztosítják az eredményes értékelést, valamennyinek számolnia kell azzal, hogy a jelöltek igyekez-

nek az elvárható viselkedést megjeleníteni. Szükségességét azonban egybehangzóan megerősítik.

Az óvodapedagógus-képzés strukturális változásait tantervek, képzési programok alapján tudjuk nyomonkövetni.

A középfokú óvóképzés 100 éves távlatában a felső népiskolára, illetve a polgári iskolára épült. 1926-ban 4 évre emelkedik a képzési idő. 1936-ban a budapesti óvónőképző tanárai kéréssel fordultak a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, hogy svájci mintára főiskolaként működjön az óvónőképzés. Ez a szándék 1948-ban ismétlődik meg, amikor a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete fogalmazza meg a főiskolai képzés iránti igényt. 1950-től a 8 általános iskolára épülő 3 éves középfokú képzés óvónőképzők, illetve tanítóképzők keretében működött.

Mint a történeti áttekintés bizonyította – az óvó-, tanítóképzés többször is együtt, azonos intézményben és hasonló tantervi tartalmakkal jelent meg az oktatási rendszerben. Az óvói és a tanítói tevékenység azonos értéket képviselt.

Az 1848-as Első Egyetemes Tanítógyűlés megfogalmazza, hogy az óvodákban tanítói képesítéssel rendelkező óvók nevelik a gyermekeket.

Eötvös József 1863-as törvényjavaslata kimondja, hogy féléves óvodai gyakorlattal rendelkező tanítók lehetnek óvodavezetők.

1896-ban az Egyetemes Tanügyi Kongresszus a tanító- és kisdiedképzés egyesítéséről dönt.

Az önálló kisdiedóvó-képzések és a középfokú óvóképzők működése idején is sok az azonosság a képzés struktúrájában és tartalmában is.

Mint látjuk a képzési struktúrák változásai során többször is megfogalmazódott a főiskolai szintű óvóképzés gondolata.

1956 elején az Oktatási Minisztérium 8-10 akadémia felállítását tervezte, az óvók-tanítók egy intézeten belül történő képzésével. Ekkor fogalmazódott meg a gyakorló óvodák és iskolák szükségessége is.

Felvetődött a középfokú képzés értékeit megőrző 6 éves folyamatos képzés lehetősége is. 1959-ig a felsőfokú óvónőképzés megjelenéséig az általános és szakmai műveltség megszerzésére a 3 éves képzésen nyílt lehetőség.

1950-59 között az egyéves képesítő képzéstől az érettségire épülő egyéves képzésig több változattal találkozhatunk.

Az 1957-es óvónők és tanítók akadémiai képzésének terve már az érettségire épülő főiskolai képzést fogalmazza meg. 1959-től megkezdődik az érettségire épülő felsőfokú kétéves képzés.

1972-től a mai napig a felsőfokú képzéssel párhuzamosan óvónői szakközépiskolák is képeztek óvónőket.

1990-ben vált főiskolai szintűvé az óvodapedagógus-képzés.

Szinte egyedülálló a pedagógusképzésben a különböző képzési struktúrák sokfélesége, melynek eredményeként az óvodákban is heterogén szintű szakmai és általános műveltség birtokában végzik a nevelőmunkát a pedagógusok.

A képet torzzá, értékelhetetlenné tette az a tény, hogy a 70-es évektől képesítés nélküli pedagógusok ezrei dolgoznak az óvodákban és iskolákban is.

A képzés szerkezeti változásait az 1993-ban megjelent LXXX. tv. a közoktatásról, és a LXXX. tv. a felsőoktatásról zárta. A törvények kimondják, hogy óvodapedagógusi munkakört csak főiskolai végzettséggel lehet betölteni.

Természetes, hogy a strukturális változásokat a tantervek is követték. A következőkben ezen változásokat nyomon követve keressük a képzési tartalmakban a mának, s talán a jövőnek szóló üzeneteket. Bízunk abban, hogy az óvodapedagógus képzés évszázados értékei tovább építhetők.

Az állami óvóképzés kezdeti szakaszában az 1891. XV. törvény hatására a kisdiedóvó képző intézményekben egységes tanterv került bevezetésre.

A tantárgyak két blokkot képeztek A. az általános ismerteket nyújtó tárgyak, melyek között a magyar nyelv és irodalom, a természettudományok, a történelem és az alkotmánytan mellett az idegennyelvet is megtalálhatjuk. B. A szaktárgyak között a kisdiednevelés módszertana és a módszertan alapozó tárgyak a test és egészségtan, az ének-hegedű, alaki munkák és legmagasabb óraszámban az óvodai gyakorlat jelenik meg.

Ez a tantervi struktúra témánk szempontjából csupán azért lényeges, mert valamennyi tanterv tantárgyaiban az általánosan művelő – értelmiségivé válást eredményező – és szakmai, gyakorlati jellegű tárgyak alkotnak tantervi egységeket.

Figyelemre méltó a szerkezeti változások során említett érettségire épülő akadémiai képzés tanterveinek elemzése. Úgy is tekinthetjük, mint a felsőfokú óvodapedagógus képzés tantervi előmunkálatait.

A tantervi tervezet a Köznevelés c. folyóiratban jelenik meg 1957-ben.

1957. Óvónők és tanítók akadémiai képzésének terve. „Az általános iskola megalakulása óta a magyar oktatás ügyének talán legjelentősebb eseménye az óvónő- és tanítóképzés főiskolai átszervezésének bejelentése volt a magyar képviselőházban és az átszervezés felvétele a Magyar Népköztársaság második ötéves tervébe.” (A szakbizottság jelentése: Köznevelés 1957. XIII. évfolyam 2. szám) A Művelődési Minisztérium nyolc tagú szakbizottságot bízott meg az Óvónő- és Tanítóképző Akadémia cél-, feladat- és óraterv-javaslatának elkészítésével.

E jelentésben fogalmazódik meg a gimnáziumi érettségire épülő kétéves akadémiai képzés életrehívásának igénye.

Az Óvónő- és Tanítóképző Akadémia célja, hogy az óvoda, illetve az általános iskola I-IV. osztálya számára tudományos világnézettel rendelkező, művelt, szocialista erkölcsű, hivatásukat értő és szerető a dolgozó néphez hű óvónőket, tanítókat képezzen.

A tervet vitára bocsátották, s 9 szakmai vélemény alapján alakították ki az óratervet, mely továbbra is az óvó-tanító képzés egységes képzési programjának részeként jelenik meg.

Érdemes áttekintenünk a tantervi változásokat. Figyelmet érdemel *Barchard Erzsébet* óratervi javaslata. (1959-től a Kecskeméti Óvónőképző Intézet igazgatója volt.)

Ez az óra- és vizsgaterv a mai képzési programokhoz hasonló szemlélettel bír.

A marxizmus tárgyai között a filozófiatörténet (irányzatok) és az etika külön stúdiumként jelenik meg. A didaktika és a logika is különválik. Az egészségtan és a testi nevelés kiemelt óraszámot kap, és a művészettörténet mellett az esztétika és a népművelés is önálló tárgyként kap helyet. Külön tantárgyként szerepel az óvodai módszertan általában, ezt követik a különböző módszertanok – kimarad a környezetismeret-, a matematika- és az irodalom módszertan.

A viták eredményeként kialakított óraterv előremutat előkészítve a felsőfokú óvónőképző intézetek tantervét. Komoly szerep jut e „végleges” változatban a pedagógiai, pszichológiai műveltséget alapozó tárgyaknak. Az anyanyelvi-, irodalmi és a környezetismeret módszertan alacsony óraszámával szemben az ének- és a rajz- kézimunka kapja a legmagasabb óraszámot.

Megfogalmazódik a 4 hetes összefüggő területi óvodai gyakorlat szükségessége.

Az 1958. évi 26. sz. törvényerejű rendelet, valamint a rendelet végrehajtásához kiadott 187/1958. sz. miniszteri utasítás értelmében és irányelvei alapján 1959 nyarán megszűntek a középfokú óvónőképzőink és létrejöttek a felsőfokú óvónőképző intézetek (Kecskemét-Sopron-Szarvas).

A felsőfokú óvónőképző intézetek célja, hogy az óvoda számára művelt, hivatásukat értő és szerető kommunista világnézetű és erkölcsű óvónőket neveljen.

A felsőfokú intézmények programja a középfokú óvónőképzők az akadémiai képzés tanterveire épül, természetesen kiegészítve azokat új tantárgyakkal.

A tantervben kiemelt szerepet kapnak a világnézeti és politikai meggyőződést alapozó marxizmus-leninizmus tárgyai: a dialektikus és történelmi materialista filozófia, politikai gazdaságtan és a tudományos szocializmus kérdései.

A pszichológia tárgyak közül az általános-, gyermek- és neveléslélektan szerepel a tantervben.

A neveléstudomány és az oktatástudomány mellett speciális óvodapedagógia alapozza a pedagógiai felkészülést.

A neveléstörténet önálló tárgyként szerepel. A népművelési ismereteknek művelődéspolitikai szerepe van.

Logikát, gyógypedagógiai alapismereteket és óvodaszervezettant kollokviumi vizsgaformával tartalmazza az óra- és vizsgaterv.

Az anyanyelvi ismeretek, a gyermek- és ifjúsági irodalom, az óvoda-egészségtan ki-munkált tantárgyi tartalmai jól alapoznak a módszertani tárgyak tanulásához.

A módszertanok sajátos rendszert alkotnak. Az óvodai élet megszervezésének mód-szertana a későbbiekben nem jelenik meg önálló tárgyként. A játékvezetés is csupán az „első” óra- és vizsgatervben kap módszertani státuszt, hasonlóan a bábjátékhoz.

Már a felsőfokú óvónőképzés első tantervében is helyet kapnak a fakultatív tárgyak (pl. idegen nyelvek, művelődéstörténet stb.).

A tantervi utasítások az évfolyami nagyelőadás és a csoportos foglalkozások szervezeti kereteit határozza meg, s utal az egyes formákban megengedhető hallgatói létszámra is.

A tanulmányok befejezése után szakdolgozatot írnak a hallgatók és marxizmus-leni-nizmusból, neveléstudományból, neveléstörténetből és lélektanból államvizsgáznak.

Fontos elvként jelenik meg, hogy minden elméleti tárgy a gyakorlatot szolgálja.

Az óvodai gyakorlat (gyakorlati képzés) kiegészül az egy hónapos területi gyakorlattal.

Az első tanterv megvalósításának eredményeiről rendszeres tájékoztatót adnak a szakmai folyóiratokban a képzésben résztvevő tanárok.

Az 1959-es tantervet követően öt év múlva jelenik meg az új tanterv, 1964-ben.

Képzési célkitűzések nem változnak. Ha lehet még jobban érvényesül a centrális jelleg. Az utasításban pontosan meghatározottak az időkeretek, szorgalmi és vizsgaidőszakok, a kötelező részvétel.

Az óra- és vizsgaterv tárgyairól a tantárgyi programok adnak részletes értelmezést (pl. a résztárgyaknál). A nevelésemélet az általános- és óvodai pedagógiát, és a didaktikát is integrálja, különös rendszerelméleti szemlélettel.

A tantárgyak elnevezéseiben nincs lényeges változás. A kiegészítő utasításokban a fakultatív tárgyak felvételét tanulmányi eredménytől teszik függővé. Nagy hangsúllyal fo-galmazódik meg, hogy „törekedni kell a nyelvoktatás széleskörű kiterjesztésére.”

A kötelező tárgyakat délelőtt kell tanítani. A záródolgozatra (nem szakdolgozat!) egy teljes munkanapot kapnak a hallgatók.

A területi szakmai gyakorlat időtartama 6 hétre bővül. Legmagasabb az óvodai peda-gógiai gyakorlat óraszám (280). A módszertanok (6) összesen 150 órát kapnak.

Az utasítás kötelezően előírja a módszertanokhoz kapcsolódó óvodai bemutató fog-lalkozások számát. A módszertanok elnevezése az óvodai foglalkozásokkal azonos. Az anyanyelv és környezetismeret módszertan egy tantárgyat képez.

Az 1970-es tanterv képzési célja kiegészül a következőkkel „... akik eredményesen al-kalmazható általános és szakműveltség birtokában vannak, s az állandóan növekvő is-meretek önálló megszervezésének képességével rendelkeznek.”

Az utasítás a tanterv keretjellegeré utal. Tantárgyi programok határozzák meg a tantervi tartalmakat, melyeket szakbizottságok készítenek el – az MM hagyja jóvá.

Az óra- és vizsgaterv változásait új tantárgyak, óraszámok növekedése mutatja.

Csökken a marxizmus órák száma 135 óra. Új tantárgyak keretében fogalmazódnak meg a követelmények:

- a marxista-leninista világnézet alapvető kérdései
- korunk fő társadalmi-politikai kérdései.

A pszichológia tárgyai szigorlattal zárnak. Külön tantárgyként jelenik meg a pedagó-giai-pszichológiai szeminárium.

A játék-munka a pedagógia tárgyak sorába lép. A módszertanok egységes (30) óra-számot kapnak. Új tárgy a beszédművelés. Óvodai gyakorlat minden félévében zárófog-lalkozást vezetnek. Az óvodai gyakorlat 330 óra.

1973-74-es tanterv

Az MSZMP KB 1972. június 15-i oktatáspolitikai határozata alapján az érvényben lévő 1970/71-es tantervek felülvizsgálata eredményeként készült a tanterv.

Egy kötetben tartalmazza a tanárképző főiskolák, a tanítóképző intézetek és az óvó-nőképző intézetek nappali és levelező tagozatának – a *pedagógusképzés* tanterveit. Egységes célt fogalmaz meg valamennyi képzés számára.

„Kommunista világnézetű és erkölcsű, hivatásukat értő és szerető általános iskolai tanítók, szaktanárok és óvónők képzése, akik eredményesen alkalmazható szaktudományi és pedagógiai műveltség birtokában vannak és az állandóan növekvő ismeretek önálló megszerzésének képességével rendelkeznek.

A tantervek *keretjellegűek*, a részletes tartalmakat programok írják elő. Lényeges szempontként fogalmazódik meg az egységes képzés.

Az oktatói tematikákra vonatkozóan az átfedések elkerülése érdekében kötelező egyeztetést ír elő.

Figyelemre méltó a kiegészítő utasítás 6. pontja, mely szerint a kötelezően választható kollégiumokon kívül a „hatékonyabb pedagógusképzés érdekében” szabadon választható speciálkollégiumokat is meghirdethetnek az intézmények.

Valamennyi pedagógusképző intézményben követelmény, hogy a hallgatók szakdolgozataikat a szaktárgyak, a marxizmus-leninizmus, a pszichológia a pedagógia vagy a tantárgypedagógiák módszertanok, valamelyikéből szabadon választhatják.

Az államvizsga a pedagógiai ismeretek komplex számonkéréséből áll.

Óra- és vizsgaterv:

A marxizmus-leninizmus órák száma újból növekszik (157 óra). A tantervi programok között a legrészletesebb kidolgozás ezt a tárgyat jellemzi.

Új tantárgy, a Közoktatáspolitikai, az utolsó félévben 2 órát kap, melynek keretében történik az óvodaszervezetten oktatása is.

A IV. félév új tantárgya a szintetizáló szeminárium, mely ettől kezdve valamennyi tantervben az államvizsgára történő felkészítést tartalmazza.

A vezetéselméleti ismeretek mint új tantárgy, a tanárképzőkkel azonos programmal jelenik meg az óvónőképzőkben.

Az oktatástechnika eszközei új tárgyként történő bevezetése a természettudományos szemlélet, valamint az alkotókészség alakítását célozza. A hallgatók technikai felkészítését azért tekinti a tanterv lényegesnek, mert az óvodai korszerű szemléltető eszközök és audiovizuális eszközök értő felhasználása elengedhetetlenül fontos feladat.

Emelkedik a módszertanok óraszám. Egységesen heti 2 órás, és valamennyi, gyakorlati jeggyel záró tárgy. A módszertanokat alapozó tárgyak között heti 2 órában matematikát is tanulnak az óvónőképzős hallgatók.

Az ének-zene mellett megjelenik a hangszer tantárgy. Nem kizárólagosan egy hangszer tanítását írja elő, hanem meghirdethető több hangszer oktatása is.

A polgári védelem, haditechnikai ismeretek, lövészet ismeretek oktatására a testnevelés óraszám ad lehetőséget.

A gyakorlatorientáltságú óvónőképzés az óvodai gyakorlat csökkenő óraszámával, a területi gyakorlat 4 hétre csökkenésével időkereteiből veszít. Új elemként jelenik meg viszont a zárófoglalkozás, mely az államvizsga részeként az óvodai gyakorlat rangját lát-szik növelni.

Az elemzések mutatják, hogy a jelentős tartalmi változásokat tartalmazó tanterv a pedagógusképzés történetében nagy jelentőséggel bír. Előrevetíti a felsőfokú képzés színvonalának állandó emelésének szükségességét. Erdemes figyelmet szánni a levelező képzésnek is. Az 1974-75-ös évben a statisztikai elemzések alapján jelentősen növekszik az óvodába járó gyermekek száma (mintegy százezerrel).

Az óvodapedagógusok száma 8031-gyel magasabb az 1970-es adatokhoz viszonyítva. A képesített óvónők közel 20%-a képesítés nélkül dolgozik.

Ez ad magyarázatot arra a tényre, hogy 1975-re jelentősen növekszik a nappali és levelező hallgatók száma. Az esti-levelező tagozaton a hallgatók 76,6%-a tanul.

A tanterv külön óra- és vizsgatervet határoz meg a levelező képzéshez, hangsúlyozva a tantárgyi tartalmak azonosságát.

Az általános iskolai és óvodai pedagógusképzés *tantervei* 1976-77.

A tanterv kiadását a tanítóképző intézetek főiskolává fejlesztése tette elsősorban szükségessé. Így a tantervi változások is a tanítóképzők vonatkozásában meghatározóak.

Az a szemlélet, mely a pedagógusképzés egységét hangsúlyozva, ebben az időszakban is jellemzi a tanterveket.

Az alapozó tárgyak tartalmi valamennyi intézményben azonosak.

Az óra- és vizsgaterv kibővül. Az egyes diszciplínák külön tantárgyként jelennek meg. A pszichológia résztárgyai külön óraszámot és vizsgaformát kapnak és a III. félévben szigorlattal zárnak.

A pedagógia is szigorlati tárgy lett, az általános pedagógia, a neveléstudomány és a didaktika tanulmányának feldolgozásával.

Önálló tárgy a neveléstörténet az utolsó félévben. Szigorlattal zárnak a módszertanok is a II. félévben.

A játék-munka az első féléves tárgyként kollokviummal zár. Bár a tantárgyi program alapján a pedagógia keretében tartozik, nem képezi a pedagógia szigorlat résztárgyát.

Az óvodai gyakorlat óraszámja növekszik. Bővülnek a szervezeti keretek. A tanterv alapján a hallgatók első félévtől ismerkedhetnek az óvodával, az óvodás gyermekkel. A tanterv a gyakorlati képzés szervezeti formáit, időkereteit külön táblázatban dolgozza fel.

Az orosz nyelv 4 féléves tárgyként kollokviummal zár. Magasabb óraszámot kap az idegennyelvi speciálkollégium is, mely állami nyelvvizsgára történő szerepét is betölti.

A képzés minőségi változásai egyértelműen megmutatkoznak mind a tantárgyak számának, mint a követelmények (szigorlatok száma, tantárgyi tartalmak) változásaiban.

1978-ban tantervi kiegészítés mutatja az óvónői szakközépiskolát végzett hallgatók szakirányú felkészültségének elfogadottságát. Számunkra külön csoportokat kell szervezni. A gyakorlati tapasztalatok a differenciált képzés létjogosultságát a későbbiekben többször megkérdőjelezzik.

Az óvónői szakközépiskolák eredményeit feltételező változások a nappali hallgatók képzésében is megmutatkoznak. Külön csoportokat szerveznek a differenciálás megvalósításának érdekében.

A „felesleges” átfedések elkerülése érdekében az oktatók által készített tematikákban figyelembe kell venni az óvónői szakközépiskolák tanterveit (tankönyveit).

Nem kell a hallgatóknak szigorlatoztatniuk e képzési formában a módszertanokból. A módszertanok és alapozó tárgyaik együttes elnevezést kapnak, komplett tantárgyi programok fogalmazódnak meg.

A szakközépiskolák heterogén színvonala, az általános és szakképzés hangsúly és arányeltolódásai komoly nehézséget jelentett az egységes, a nappali tagozaton megfogalmazott követelmények megvalósításában.

A „külön” tanterv lassan kiegészül, visszaállítva a szakközépiskolát végzett hallgatók képzésében is az egységes tantervi követelményeket.

Az óvodapedagógusok képzésének tanterve 1984-85. (9. sz. melléklet) A dokumentum elnevezésében is eltér az eddigi tantervektől. Az önálló tantervként csak az adott intézménytípus képzési követelményeit tartalmazza.

Szerkesztője, készítői óvodapedagógusokat képező tanárok.

A képzési cél a világnézetre koncentráló, de már a szocialista (nem kommunista) erkölcs normáit megfogalmazó. Sok új jellemzővel egészül ki az előző tantervek általában pedagógusképzésre vonatkozó célkitűzése.

Hangsúlyozza az óvodapedagógusok általános és szaktudományi műveltségének szükségességét a hivatás gyakorlásában. Az óvodapedagógus képet a nevelőmunka tartalmának pontos megfogalmazásával rajzolja meg.

Az általános utasításokban valóban fellelhetők a keretjelleg jellemzői: a lehetőségek, az intézmények jogosultságai, helyi igények, személyi-tárgyi feltételek stb.

Az óra- és vizsgaterv tantárgycsoportokat alkotva részletes óra- és vizsgaszámokat rögzít. Az egyes blokkokban a tantárgyak elnevezése is változik.

A marxizmus-leninizmus tárgyai között most jelenik meg először a filozófia – komoly órásszámmal (2 félévben 90 óra).

A pedagógia keretében a didaktika-logika integrációjára kerül sor. Ugyancsak egy tárgyat képez a neveléstörténet és a közoktatáspolitikai. A módszertanok, szaktárgyak és tantárgypedagógiák címmel blokkba kerülnek. Elnevezésük is változik: Anyanyelvi, irodalmi nevelés és módszertana, az irodalom helyett; Egészségre nevelés és módszertana a testnevelés helyett, de heti testnevelés órával. A hangszer nem önálló tantárgy, de része az ének-zene és módszertannak.

A kötelezően választható tárgyak skálája teljesebbé válik, lehetőség nyílik a „C” kategóriás szakkörvezetői engedély megszerzésére is.

A kiegészítő utasításokban többször is megfogalmazódik a hallgatók egyéni képességeinek figyelembevétele (felmenthető, választhat, hallgatói szintnek megfelelő differenciálás stb.)

A tantervi programok minden tárgynál megjelölik a hallgatók önálló vagy irányított gyakorlati tevékenységét, az elmélet és a gyakorlat szintézisének megteremtését célozva.

Az óvóképzés centrális majd centrálisan keretjellegű tantervei 1989-re elvezettek a képző tevékenységhez, ténylegesen keretet adó *tantervi irányelvek*hez.

A képzési idő 6 félévre történő emelésével; a követelmények és a képzés tartalmának fejlesztésével a főiskolai rang elnyerését célozza a dokumentum.

A képzési cél és a kapcsolódó feladatok humanista szakember képzést körvonalaznak. Érvényre jutnak azokban az óvodapedagógusi kép értékes jellemzői: az érzelemgazdag nevelői attitűd; a gyermekismeret; a játék mással nem pótolható nevelőhatásának érvényesítése; az önismeret; a kutató munka iránti érdeklődés; az értelmiségi szerepre történő felkészülés.

A képzési struktúra, mely a képzési időt, az óraszámokat, a vizsgaszámokat tartalmazza, megfogalmazza a speciálkollégiumok választásának lehetőségét, a nemzetiségi képzés célját és a főiskolák számára lehetővé teszi a képzést kiegészítő és tanfolyami képzést.

A *Képzés tartalma* c. fejezet lényeges útmutatásokat ad az intézményi tantervek készítéséhez.

A szaktárgyak és a módszertanok, valamint a gyakorlati képzés óráarányai az egységes tantervi tartalmakat célozzák.

A kötelező stúdiumok tartalma követelmények formájában határozza meg a lényeges, minden intézményre érvényes útmutatásokat.

Külön fejezet foglalkozik az államvizsga és az oklevél tartalmi formai követelményeivel, mintegy szabályozva a kimenetet.

E dokumentum alapján kezdhette meg munkáját az a szakmai bizottság, mely a Művelődési és Köznevelési Minisztérium felkérésére, a megszűnt tantervi irányelvek helyett, kimeneti szabályozást megvalósító Képesítési követelményeket fogalmazott meg, a tanítói és az óvodapedagógusi szakokra 1992-ben.

A dokumentum készítői a bevezető gondolatokban hangot adtak azon törekvésüknek, miszerint: „tekintettel kell lennünk a képzés kétirányú elkötelezettségére: a köznevelés igényeinek és a felsőoktatás értelmiségi képzési funkcióinak optimális összehangolására”. (Képesítési követelmények a tanítói és az óvodapedagógusi szakokra. Budapest, 1992.)

A képesítési követelmények a kimenet szabályozásának funkcióját töltik be. Az a tény, hogy ma Magyarországon az óvodapedagógusokat képező főiskolák száma 11, felveti a képzés összehangolásának igényét. A képesítési követelmények az intézményi tantervek alapjául is szolgálnak.

A képzési cél az értelmiségi óvodapedagógus képét körvonalazza: „Olyan értelmiségi óvodapedagógus szakemberek képzése, akik jól megalapozott általános és szakmai műveltségük, fejlett pedagógiai képességeik, ön- és emberismeretük, gyermekközpontú, érzelemgazdag beállítódásuk birtokában – a családdal és a társadalmi környezettel együttműködve – alkalmasak az óvodás gyermek tudatos fejlesztésére, nevelésére, az egyetemes és szervezeti értékek, erkölcsi normák közvetítésére.”

A cél megvalósítása, a képző intézmények számára komoly kihívás. A megfelelő szakmai kompetenciával kimunkált helyi tantervekben fogalmazódnak meg a konkrét feladatok, melyek igazodnak az intézmény sajátosságaihoz, feltételrendszeréhez.

A képzési „hogyanok” összehangolását irányítja a *Képzés tartalmi irányai* c. fejezet.

Egyértelműen fogalmazódik meg a pszichológiai és pedagógiai műveltség szükségesége. Ez az óvodapedagógusi tevékenység alapja.

A köznevelési rendszer intézményei közül az óvoda reagál legérzékenyebben a pedagógiai irányzatok sokféleségére. A tartalmi irányok között azért bír nagy jelentőséggel

azon elvárás megfogalmazása, hogy az óvodapedagógusokat képességei, személyiségvonásai alkalmassá kell, hogy tegyék a különböző óvodai modellek, koncepciók megértésére és megvalósítására.

A társadalomtudományi képzésben a szakmai orientáltság a meghatározó.

A képzés rendjében megfogalmazódik a főiskolák autonómiájának érvényesülése (szaktárgyak, óra- és vizsgaterv kimunkálása).

A képzés összóraszám (2500 óra) igen magas, de jelentős arányban (30%) jelenik meg abban az óvodai gyakorlati képzés.

A kötelező szigorlatok meghatározása jól irányítja a képzőintézmények követelményeinek azonosságát.

Az államvizsgát a felsőoktatásról szóló törvény alapján a záróvizsga váltja fel. Ez csupán terminológiai jelent változást. A vizsga követelményei szigorúan igazodnak a felsőoktatásban – pedagógusképzésben „honos” elvárásokhoz.

A *képzési követelmények* c. fejezet a pszichológia, a pedagógiai, módszertani és gyakorlati képzés, valamint a filozófia tárgyak tartalmát körvonalazza.

Egyre sürgetőbben vetődik fel az igény a képzés valamennyi tárgyára vonatkozó tartalmi követelmények megfogalmazására.

A fenti dokumentum alapján jelent meg *Az óvodapedagógus szak képesítési követelményei* című 158/1994. (XI.17.) Kormányrendelet.

A felsőoktatásról szóló törvény alapján először az óvodapedagógus– és a tanítóképző főiskolák munkálták ki a kimenetet szabályozó követelményrendszert.

Az intézmények tantervfejlesztő bizottságainak feladata a tartalmi követelmények kialakítása. Ezzel látszik biztosítottak, hogy a különböző főiskolák megközelítően azonos tartalommal és minőséggel képezzék a jövő óvodapedagógusait.

Komoly kihívás az óvodapedagógusokat képező főiskolák számára is, a felsőoktatási intézmények átjárhatóságát biztosító kredit-rendszer kidolgozása. E tevékenység alapja az összehangolt, igényesen kimunkált tantervekre épülő követelmény és értékelési rendszer, melynek elemző értékelése a jövőre váró feladat.

A jelentősnek számító, képesítési követelményeket megfogalmazó tantervi dokumentum méltóképpen zárhatja az óvóképzéstanterveinek sorát.

A 100 év távlatában megjelenő, az óvodapedagógusok képzését meghatározó tantervek elemzése meggyőzetett bennünket a bevezető gondolatokban megfogalmazott, feltételezés igazságáról – a tantervek egymásra építkező sajátosságairól. Nem állapíthatjuk azonban meg egyértelműen, hogy az ezek az új struktúrák, képzési tartalmak mindig a korszerűsítés irányába mutatnak.

A pedagógusképzésben megjelenő törekvéseket mindig meghatározták az adott társadalmi elvárások, melyeknek a képzőintézmények meg akartak felelni. Ezzel magyarázhatjuk az időnkénti torzulásokat, vagy a minőségi visszaeséseket.

Elemzéseink során az óvodapedagógus képzés értékeit keresve fedezhettük fel azt a „szilárd fundamentumot”, melyre a ma, a jövő pedagógusképzése épülhet.

Ebben erősít meg bennünket *Anatol France* örökigazságot hordozó gondolata: „Ne veszítsünk el semmit se a múltból, csakis a múlttal alkothatjuk a jövőt.”

IRODALOM

- Tanterv és program: Óvónőképző Intézetek részére / Művelődésügyi Minisztérium Tudományegyetemi- és Pedagógusképző Főosztálya Szerkesztő Bizottsága. – Bp.: MM, 1964.
- Tanterv és Óvónőképző Intézetek számára / szerk. Nagy Miklósné: Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztálya, 1970.
- Az általános iskolai és az óvodai pedagógusképzés tantervei az 1973/74. tanévtől a nappali és a levelező tagozat számára / főszerk.: Miklósvári Sándor. Művelődésügyi Minisztérium Pedagógusképző Osztálya, 1973.
- Az általános iskolai és az óvodai pedagógusképzés nevelési programja az 1976/77. tanévtől /főszerk.: Füle Sándor. Oktatási Minisztériumi Tudományegyetemi és Tanárképző Főiskolai Főosztály Pedagógusképző Osztálya, 1976.
- Az általános iskolai és óvodai pedagógusképzés tantervei az 1976/77. tanévtől a nappali és a levelező tagozat számára/ szerk. Miklósvári Sándor. Oktatási Minisztérium Tudományegyetemi és Tanárképző Főiskolai Főosztály Pedagógusképző Osztálya, 1976.

- A felsőfokú óvodai pedagógusképzés tanterve az óvónői szakközépiskolát végzett levelező tagozatos hallgatók számára. Óvónőképző intézet, Kecskemét, 1978.
- Az óvodapedagógusok képzésének tanterve az 1984/85. tanévtől a nappali és levelező tagozat számára /szerk.: *Bencsik Endre*: Művelődési Minisztérium, 1984.
- Nagy Attiláné*: Az oktató-nevelő munkából adódó speciális feladatok az óvónőképzésben = Az óvoda iskolaelőkészítő szerepéből adódó feladatok. Óvónőképző Intézetek 2. tudományos ülásszaka. Hajdúböszörmény, 1975. – Kecskemét, 1977. 119-128. l.
- Nagy Attiláné*: A közép- és felsőfokú óvónőképzés tartalmi kérdései és gyakorlati problémái. = 150 éves a magyar óvoda. Az óvónőképző intézetek 3. tudományos ülásszaka Kecskemét /szerk. *W. Mikó Magdolna*, – Kecskemét, 1978. 209-220. l.
- Bencze Bernadett*: A gyakorlati képzés, mint az óvónői személyiség formálásának színtere = A kreativitás kibontakoztatása a 3-6 éves gyermekek és az óvónőképző hallgatók nevelésében. Óvónőképző Intézetek IV. tudományos ülásszaka, Sopron /szerk. *Sarkady Sándor* – Bp. 1982. 220-224. l.
- Kövér Sándorné*: Az integrálás lehetőségei az óvó- és tanítóképzésben = Tanulmányok az oktatáspolitikai témaköréből /szerk. *Seres Zsuzsa*: MM Vezetőképző és Továbbképző Intézete, 1984. 63-100.l.
- Szitovszky Józsefné*: Értelmiségképzés-óvónőképzés (Eredmények és ellentmondások az 1960-as évtized óvónőképzésében). = 25 éves a felsőfokú óvónőképzés. Az óvónőképző intézetek V. tudományos ülásszaka. Szarvas, 1984. /szerk. *Bencsik Endre*: MM., 1986. 461-482.l.
- Daróczi Erzsébet*: Szarvasi modell = Új modellek a pedagógusképzésben /szerk. *Fábián Zoltán*: Tankönyvkiadó, 1989. 56-71.l.
- Fábiánné Kocsis Lenke*: Kettős úton. = U.o. 37-56.l.
- Kovács György*: Hajdúböszörményi modell = U.o. 146-168.l.
- Krajcsovszki József*: Kecskeméti modell = U.o. 72-96.l.
- Bizó Gyula*: A Tanító- és óvónőképzés néhány újszerű vonása = Felsőoktatási Szemle, 1961. 3. sz.
- Krajnyák Nándor*: A korszerű óvónőképzés módszertani problémái = Felsőoktatási Szemle, 1962. 11. sz.
- Zilahy Józsefné*: Gondolatok az óvodapedagógusok képzésének tantervi irányelveiről = Felsőoktatási Szemle, 1988. 7-8. sz.
- Az óvónők és tanítók akadémiai képzésének tervezete = Köznevelés, 1957. 2. sz.
- Nagy Attiláné-Dávid Imre*: A közép- és felsőfokú óvónőképzés tartalmi kérdései és gyakorlati problémái = Pedagógusképzés, 1978. 2. sz.
- Varga Éva*: Elmélet és gyakorlat kapcsolata az óvónőképzőben = Óvodai Nevelés, 1954. 1. sz.
- Zoltay Dénes*: Az óvónőképzés gyakorlati oktatásának kérdéséhez = Óvodai Nevelés, 1954. 6. sz.
- Bizó Gyula*: A tanító- és óvónőképzés reformja = Óvodai Nevelés, 1959. 9. sz.
- Nagy Miklósné*: Óvónőképzésünk korszerűsítése = Óvodai Nevelés, 1969. 8. sz.
- Méhes Vera*: Az óvónőképzés gyakorlatából = Óvodai Nevelés, 1978. 7-8. sz.
- Deák Zsuzsa – Nagy Mária*: A pedagógusszakma az ezredforduló Magyarországon. Gondolatok a VI. Nevelésügyi Kongresszus kapcsán = Pedagógiai Szemle, 1993. 9. sz.
- Szövényi Zsolt*: A pedagógusképzés fejlesztése az ezredfordulóig = Magyar Felsőoktatás, 1992. 7. sz.

A tanulmányhoz kapcsolódó melléklet hely hiányában a következő számunkban jelenik meg.
